

August Šenoa kao operni kritičar

Hubert Pettan

(Nastavak)

IV

Senoine kritike u Vijencu. Od godišta 1872/3., točnije od 8. ožujka 1873., Šenoa piše kritike u Vijencu (od br. 10. dalje).

1) Općenito.

Moram odmah naglasiti: iako je Šenoa mnogo pisao o kazalištu i o kazališnim izvedbama, ipak nije pisao o svim opernim premijerama, prepustivši pisanje o njima glazbenicima. Tako nije pisao o premijerama Prodane nevjeste (18. 10. 1873), Crnog domina (3. 3. 1874), Lukrecije (2. 12. 1874), Don Juana (19. 1. 1875), Ruy Blasa (20. 5. 1875), A. Stradelle (9. 10. 1875), Milosnice (4. 12. 1875), Veselih žena windsorskih (12. 2. 1876), Roberta đavla (29. 4. 1876), Norme (2. 12. 1876), a o Njemici Portičanki (27. 2. 1877) piše više o izvedbi nego o djelu, o Mjesečnici (17. 10. 1877) piše o izvedbi. Sâm veli na nekoliko mjesta da prepušta opširnu ocjenu glazbenim kritičarima dnevnika (br. 35. od 28. 8. 1875), koji su raznom srećom i namjerom vršili tu svoju sudačku zadaću (br. 9. od 28. 2. 1880), odnosno: »Ne htjedosmo potanko bilježiti pojedinih predstava, jer je to više dužnost dnevnika, u kojih ima obilje prostora, dočim tjednik beletristički imade samo malo mjesta« (br. 51. od 21. 12. 1879). Iako nije pisao o nekim izvedbama, to ne znači da im nije prisustvovao: »No nismo pak propustili pratiti pojedine predstave da si potlje možemo stvorit općenit sud i priopćiti ga općinstvu« (br. 9. od 28. 2. 1880).

S obzirom na izbor pojedinih djela savjetuje: »Ne pjevajte nam opera, koje već napamet znamo« (br. 50. od 13. 12. 1873). Osvrćući se u br. 23. od 6. 6. 1874. na prošlu sezonu koja je svršila manjkom od 13.000 forinti, spominje ogroman trošak za operno osoblje kad za svaku struku bijahu angažirana dva pjevača. »Mi smo u svoje vrijeme govorili o opernom repertoaru — nabrojili smo čitav niz opera, koje bi jamačno kazalište napunile bile. Badava!« Davale su se Prodana nevjestica (krasna opera, ali uloge bijahu naopako podijeljene), Crni domino (za koga su po višoj zapovijedi skrojeni recitativi). Opera je propala), Crispino e la comare (poznata iz talijanske dobe, sada slabo posjećena) i Rigoletto (do sita poznata opera iz talijanske dobe), te nastavlja: »A gdje je Robert đavo, Don Ivan, Strijelac vilenjak, Barbir seviljski, o kojima smo čitali u nekoj okružnici. Već onda rekosmo, da nijedan ozbiljan čovjek ne će toj manifestaciji vjerovati. Što prorekosmo, ovršilo se...«

U broju 35. od 28. 8. 1875. piše: Zašto, zaboga, ne pjevate Roberta, Židovku, Nijemu od Porticija, Romea i Juliju? Ta nije li vam Faust najviše novaca donio. Postavlja pitanje zašto se ne pjeva hrvatska opera Porin (... usudujemo se smjerno pitati ... br. 37. od 9. 9. 1876). U osvrtu na prošlu sezonu 1876/7 žali da ne čujemo ni jedne poljske, ruske ili češke opere, a i našu domaću Ljubav i zlobu. Nadamo se, da će to uprava popraviti. Repertoar? Već rekosmo da mora više slavenski biti. Sjećamo upravu Smetane, Kralologa, Moniuška i Grosza (br. 40. od 6. 10. 1877).

»Za buduću sezonu sprema uprava — ako smo dobro obaviješteni — zastarjele opere Poliuto, Puritani, Traviata, Elisir d'amor, Nabucco. Ako se to zbude, onda proričemo našoj operi brzi circumdederunt, jer

ovakvim plodom plode izdišući. Tih opera, osim Traviate, ne daju više ni u Italiji. Teško bi nam bilo vjerovati u toli slabu uvidavnost uprave« (br. 18. od 4. 5. 1878). Uopće Šenoa nije osobito sklon Verdiju. (Nabucco, Traviata), bolje mišljenje ima o Donizetijevoj Lukreciji. Vrlo cijeni Meyerbeerove opere.

Što se tiče članova kazališta veoma hvali Zajca, Matildu Lesić (osim izgovora i prijema), Grbića, Kašmana, Nollija (predlagao ga je za angažman), Klostika, Kratochvila, F. Edelsbergovu, Giunti — Barberu, Denegrija, Bonalovu i baritona Matačića; u početku hvali Ferenczyevu i Kompita, kasnije međutim ne više, a kudi pjevačice Bart, Erlesbeck, Grbićevu i Arnoldijevu, pjevače Dalfy, Marziali i Cesari te plesačicu Freisinger.

2) Pregled po godištima

Godišta 1872/3. piše o izvedbi Fausta te o krizi opere nastale vraćanjem nekih uloga baritona Kašmana.

Godišta 1873/4. osvrće se na izvedbe opera Ernani, Faust, Prodana nevjestica, Boysijska vještica, Marta, Rigoletto, Krišpino, Ljubav i zloba. Nadalje općenito o operi, odnos opere i drame u našem kazalištu, problemi osoblja, deficit, repertoar, kazališne prilike odrosna predstava nekih pjevača), Faust, Trovator. Prorenciju o kazalištu te imenovao kazališni odbor. Nastup trojice novih pjevača (Epstein, Klostik, Ida Kottas).

Godišta 1874/5. Saborski odbor odustao od odborske uprave, kazalištem će ubuduće upravljati intendant i dva ravnatelja. Osvrt na predstave Seviljski brijač, Strijelac vilenjak, Krišpino i kuma, Ruy Blas (oprosna predstava nekih pjevača), Faust, Trovator. Promjena provizorne uprave; tri odbora. O kritici. Poteškoće odlaskom primadone Kottas. Gostovanje Nollija. Nastupi novih pjevača. Stednja na krivome mjestu.

Godišta 1875/6. Predstave: Boysijska vještica, Ve-sele žene windsorske, Robert đavo. Anketno povjerenstvo. Predviđeno šest novih opera, o čemu Šenoa dvojil. Podsjeća na Porina.

Godišta 1876/7. O predstavama Noćište u Granadi, Robert đavo, Nikola Šubić Zrinjski, Norma, Marta, Njemica Portičanka, Rigoletto, Ernani. Gostovanja: B. Donadio, E. Vizjakova, M. Prikiril. Halperov prijedlog da se opera raspusti. Pripreme za buduću sezonu. Osvrt na prošlu sezonu (za operu i dramu te koncerte). O kritikama u Vijencu (najprije kazalište zatim književnost). O repertoaru.

Godišta 1877/8. Predstave: Čuvidski ples, Margareta, Mjesečnica, Marta, Ljubav i zloba, Lucia di Lammermoor, Sejslav Ljuti, Ernani, Krišpino i kuma, Hugenotti. Gostovanje: E. Chiomi, I. Trputec, F. Edelsberg te Giunti — Barbera i Mirski. Korisnica M. Lesić (protiv operete). O Senoinom pisanju (u dva navrata). Potreba dramske škole (ponovno) i dramske nagrade. O, Grbiću. Promjene u osoblju. Koncert (Zajc). Gostovanje drame u Osijeku. Loš operni repertoar za slijedeću godinu. Operno i dramsko osoblje za slijedeću sezonu. Preporuča kupnju loža kao domorodnu dužnost.

Godišta 1878/9. Predstave: Nabuko, Lukrecija, Ljuzinka, Trovator, Hugenotti, Violetta, Margareta, Zrinjski. O ložama, o glazbi među činovima drama. Koncert

Krežme, korisnica Prikrilove. Neostvareno gostovanje opere u Beču, o dva kazališna statuta u Biogradu. O raspustu opere. Oproсна predstava nekih članova, novi engagementi, o budućoj sezoni.

Godište 1879/80. Predstave: Ciganka, Afrikanka, Svi pod krinkom, Pan Tvardovski. Gostovanja: F. Edelsbergova i Noll. Osvrt na članak o našem kazalištu u Pester Lloydu, pokusna godina kazališne uprave, o štampi. Opera će i dalje postojati. Neodgovornost kazališnih agenata, konkurencija jahačkog društva Sidolija, promjena dosadašnjeg načina kazališne uprave, izvedba Zajčeve kantate, novi pjevači (Bonat, Matačić i Cesari).

Godište 1880/1. Predstave: Lukrecija, Boisijska vještica, Traviata. Potres, odlazak Denegrija, gradnja nove kazališne zgrade, ukinuće prijmovat, osvrt na prošlu sezonu.

3) O pojedinim djelima.

a) Djela hrvatskih skladatelja.

Eisenhuth: Sejслав Ljuti. Pojav te nove glazbene drame obradovao nas je nemalo, a mi mladom skladatelju čestitamo od srca na stečenom uspjehu. Eisenhuth... je sve, što zna i umije, naučio u Zagrebu... sretno uspio i dokazao, koliko ima u njega dara, koj' može našem opernom repertoaru još po koj' lijepi plod donijeti... Glazba sama je skroz umiljata i vješta, te ima gdje gdje i energičnih dramatičkih mjesta. Najviše dramatskog efekta ima svakako prvi čin (krunisanje Sejslava). Izim tog je vrijedno istaknuti (navodi romancu, ariju za bas i dva zbora)... moraš imati na umu, da je to njegov [Eisenhuthov] prvenac. Skladatelj kušao je gdje gdje da uplete narodne motive, no gdje gdje se je opazilo, da se je mnogo bavio skladanjem lakokrile, poletne glazbe. Po našem smjernom mnijenju imao bi se g. E. posvetiti kompoziciji lirskih i komičnih opera... Pojav te nove opere veseli nas i s druge strane. Lisinski istaknuo je ideju hrvatske opere, poslije mnogo godina dođe Zajc i svori stalnu hrvatsku operu... a evo njegov sjajni primjer potaknu i Eisenhutha, da pokuša poći stopama našega čuvenoga maestra. Neki bornirani ljudi smiju se dakako, kad se veli »narodna opera u Zagrebu«... koj' narod na svijetu ima repertoar od samih domaćih opera? Al' i glede izvorne opere možemo reći »E pur si muove« (br. 11. od 16. 3. 1878).

Lisinski: Ljubav i zloba. Zajc je za svoj prijam (8. 12. 1877) izabrao tu operu »Taj izbor, kojim je čuveni naš skladatelj iskazao i počast geniju svoga nesretnoga i jedinoga predšasnika, pokazuje puno takta i dirnuo se ugodno općinstva«. No izvedba nije Senou oduševila. »Ne ćemo reći, da su pjevači nevaljalo ili krivo pjevali, al' govorimo iskreno, karaktera Lisinskove skladbe nijesu pogodili, i najljepša mjesta uminuše bez efekta.« Spominje izrijekom tri odlomka, finale I. čina i »krasna lirička mjesta u ulozi Ljubice«... Libreto... nema pravog dramatičnog života, te je mjestimice naivan... Al' nestašica pravoga čina škodi svakako krasnoj glazbi... Ispravlja navod iz Narodnih novina da su operu po smrti skladatelja instrumentirala dvojica glazbenika, koji nisu bili do-

rasli tome poslu, te se ne slaže s prijedlogom istih novina da se instrumentacija opere »za veći efekt predradi« (br. 50. od 15. 12. 1877).

Ljubavi i zlobe ne čusmo već nekoliko godina... Žalili smo veoma, što nam se krati slast slušati prekrasnu glazbu našega slavnoga Lisinskoga... Uopće bijaše »Ljubav i zloba« vrlo slabo otpjevana, još slabije prikazana... mi prosvjedujemo svečano proti nemaru, kojim se toli vrstan umotvor stavlja na pozorište. To znači Lisinskoga u grobu vrijeđati (br. 15. od 11. 4. 1874).

Zajc: Lizinka... Opera se nazivlje »vesela romantička«, al' uistinu je više lirička... Zajc pokazao je i opet, da je u nj one tvorne sile, koja vadi iz srca svoga dražesne melodije, da ima i lijepih motiva, koje je izvadio iz duše naroda. (Navodi poimence dva dvopjeva, napjev Lizinke i dva zbora). Kod svih ovih mjesta, a i kod drugih udarilo je općinstvo u gromko pljeskanje. Najnovija skladba Zajčeva održala je pobjedu i ostat će stalno u repertoaru. Tomić je svoj libreto lijepo sastavio, a navlastito moramo hvaliti blagozvuk njegovih lakih, okretnih stihova (br. 46. od 16. 11. 1878).

Zajc: Nikola Šubić Zrinjski... ne nalazimo dosta riječi, da javimo svoju radost, što je to novo glazbeno djelo domaćega skladatelja po jednoglasnom sudu kritike i općinstva sretno uspjelo... Općinstvo pozdravljalo ga je pravom burom. Govoreći o libretu navodi, da je pjesnik slijedio »tečaj prizora Körnerovih«, a izvorno zamislio sliku vila u snu Jelene. »Riječi su karakteristične...«, pjevaju se lako... Premda je glazba Zrinjskog osnovana na općenitim motivima, to imade mjesta, iz kojih se odazivlju čisti hrvatski zvukovi (navodi romancu Jelene iz II. slike, uspavanku i zbor »Ljubio je goluban«). Žao nam je jedino, da ima suviše promjena, koje cjeloviti tečaj glazbe prekidaaju (br. 46. od 11. 11. 1876).

Zajčev »Zrinjski« ispunjuje zasad operni repertoar i napunjuje svaki put kazalište [kao i danas nakon 100 godina!]. Sve se umjetničke »frakcije«, kojih u našem Zagrebu priličan broj imade, ovaj put hvala Bogu slažu, svi ljudi bez razlike priznavaju, da je Zajc stvorio valjano djelo te obogatio domaću umjetnost novim prinosom. Zrinjski... postaje opera popularna. Nadamo se, da će nam Zajc za koje vrijeme opet iznijeti novo djelo, jer je čovjek vrlo radin, a fantazija mu je živa, bogata. Pjesniku i skladatelju... budi nam dozvoljeno, da vratimo i vrijednog skladatelja i pjesnike na naše priče, u kojih i puno komičnog elementa imade. Tu ima obilje gradiva, a Zajc dokazao je u svojim operama, da mu i komična glazba — ako tako reći smijemo — vrlo dobro za rukom ide (br. 47. od 18. 11. 1876).

Zajc: Pan Tvardovski: Zadnjim svibnjem svršila se sezona... Lijepo vrijeme i sparina odbijahu općinstvo... Zajčev Pan Tvardovski bio je stoga slabo posjećivan, a opet ima ta opera puno muzikalnih krasota. Nadamo se tvrdo da ćemo tu operu u buduće sezone čuti, ali bi mislili da to bude u pristojnijem ruhu, nijedna strana opera nije toli slabo inscenirana bila (br. 23. od 5. 6. 1880).

(Nastavak slijedi)